

Պետրոս Հ. Դեմիրձյան
Բանաս. գիտ. դոկտոր

ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՍԱԿԱՆԸ

Սերգեյ Սարինյանի հիշատակին*

Բանալի բառեր – գրականագիտություն, գիտականություն, պատմականություն, համակարգ, ռացիոնալիզմ, գաղափարաբանություն, մեթոդ, սոցիոլոգիա, ժամանակագրություն, գրական դպրոց, գրականության պատմություն, գրականության տեսություն:

Այսօր, երբ, ցավոք, ավարտվել է Սերգեյ Սարինյանի կյանքի, ինչպես ինքն էր սիրում ասել՝ կենսաբանական կամ «սոցիալական ժամանակը», թվում է՝ ավելի հստակ ու ամբողջական են երևում նրա թե՛ մարդկային անհատական, թե՛ գիտական-ստեղծագործական կերպարի էական գծերն ու հատկանիշները:

Իր ամբողջ երկարամյա գիտակցական կյանքը Սարինյանը նվիրել է հայրենի գրականագիտության ու գրական քննադատության զարգացմանը: Ավելի քան վեց տասնամյակ ընդգրկող նրա գրական-գիտական կենսագրությունն անցել է ՀՀ ԳԱԱ Մ.Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի պատերից ներս՝ ասպիրանտից (1949 թ.) մինչև ակադեմիկոս (1996 թ.): Նրա գործուն մասնակցությամբ են հրատարակվել «Հայ նոր գրականության պատմության» հինգհատորյակը (1962-1979 թթ.), որն 1980 թվականին արժանացել է Հայկական ՍՍՀ պետական մրցանակի, «Հայ քննադատության պատմություն» երկհատորյակը (1985, 1998 թթ.): Նա իրեն հատուկ գիտական բժախնդրությամբ ու ջանադրությամբ էր ղեկավարում «Հայոց գրականության պատմություն» նոր վեցհատորյակի՝ հայ նոր գրականության շրջանն ընդգրկող երրորդ և չորրորդ հատորները ստեղծելու գործը, որոնցից առաջինը լույս տեսավ 2015-ին, իսկ երկրորդը գրեթե պատրաստ է հրատարակության:

ՎԿՄ համահայկական հանդես | Թ. (ԺԵ) րթարի, թիվ 3 (59), հուլիս-սեպտեմբեր, 2017

* Ընդունվել է տպագրության 8. 09. 2017:

Սերգեյ Սարինյանն անցյալ դարի 50-ական թվականներին գիտական ասպարեզ մտած գրականագետ-քննադատների սերնդի ակնառու ներկայացուցիչներից էր, որ փորձեց իր գիտելիքները ներդնել երկու դարերի հայոց գրականության էջերի գեղագիտական-փիլիսոփայական մեկնությանը, որոնք հասցրեց ամփոփել գրականության պատմությանն ու տեսությանը, գրական դպրոցների, գրականագիտության մեթոդաբանության հարցերին, առանձին դասական գրողների ստեղծագործությանը նվիրված վեց հատորների մեջ (1988 – 2015 թթ.): Ժամանակի առանձնահատկություններից ելնելով՝ այդ սերնդի գիտական որոնումները հետամուտ էին մինչ այդ հաստատուն թվացող «արժեքների վերագնահատությանը», ինչը ենթադրում էր գիտական նյութի քննություն ոչ միայն պատմական, այլև արդիական հայեցակետերից, այլ խոսքով՝ գրականագիտության և քննադատության մեթոդաբանական ընդհանրություն, որի «հիմքը գիտականությունն է»¹:

Գրականագետի հետաքրքրությունների շրջանակը հենց սկզբից պայմանավորված է եղել իր անհատականության՝ խառնվածքի ու մտածողության առանձնահատկություններով: Դա ամենից առաջ իր ներքին մտավոր-գզացական հնարավորությունների զորեղության գիտակցման վրա հիմնված մեծ ինքնավստահությունն էր: «Ես անհանգիստ ոգի եմ, – խոստովանել է նա, – մի անհասկանալի խզում կա իմ ներքին աշխարհի և արտաքին աշխարհի միջև»: Արտաքին աշխարհի անկատարությունն ու նյութապաշտությունը նրա բնավորությանը հաղորդել են «ներքին խռովք, (...) բնական հոռետեսություն», բայց հենց դրանք էլ կռել են նրա կամքը, օժտել «մաքառման ներքին մղումով» և հայացքը ուղղել «դեպի վերերը»: Ահա թե ինչու նրա միտքը մշտապես նպատակամիտված էր դեպի նորը, չպեղվածը: Ըստ էության անհատական խառնվածքի այս հատկանիշներն էին ձևավորել միտք-մտածողության այն քիչ հանդիպող որակը, որը ձգտում էր **համակարգվածության**, իսկ դա **գիտականության** նախապայմանն է: Ս. Սարինյանը որևէ երևույթ չէր դիտում առանձնության մեջ, այլ անպայմանորեն դրա ներքին (երբեմն՝ թաքուն, անտեսանելի) պատճառահետևանքային կապերի, **համակարգի** կոնտեքստում, ինչպես ինքն էր ասում՝ «իրերի աշխարհից» անցում կատարելով դեպի «սիստեմների աշխարհը»: Այդ է պատճառը, որ ինչ նյութի էլ ձեռք է զարկել Սարինյանը՝ լինի դա գրականության պատմություն և տեսություն («Քննադատական ռեալիզմի սկզբնավորումը հայ գրականության մեջ», «Հայկական ժամանակագրություն», «Մուրացան», «Լևոն Շանթ» և այլն), գաղափարաբանության քննություն («Հայ գաղափարաբանություն») թե որոշակի ժամանակահատվածի գրական ընթացքի հետազոտություն, ամենուր նկատելի է **պատմականության, գիտականության** կնիքը: Այստեղից էլ՝ Սերգեյ Սարինյանի մտածողության մյուս կարևոր սկզբունքը՝ **ռացիոնալիզմը**, ինչը, նրա բնորոշմամբ, ապահովում է հետազոտական մտքի «ազատագրումը էմպիրիզմից և սոցիոլոգիական սիստեմատիզմից, նրա տեսադաշտի և աշխարհայացքի ընդլայնումը պատմության, փիլիսոփայության և բնական գիտությունների (այս շարքին մենք կավելացնեինք նաև՝ ժամանակի արվեստների – Պ.Դ.) հետազոտական փորձով»: Մեթոդաբանական նշված դրույթները, իր իսկ

1 Ս. Սարինյան, Հայոց գրականության երկու դարը, գիրք առաջին, Եր., «Սով. գրող», 1988, էջ 3:

խոստովանությամբ, «ուրույն ուղղություն նշանավորեցին հայ գրականագիտության պատմության մեջ՝ **սկադեմիական դպրոցը**»², որի հետևից նա կապում էր հայոց գրականագիտական մտքի զարգացման հեռանկարը³:

Կարելի է ասել, որ Ս. Սարինյանի նպատակը **գրականության փիլիսոփայության** ըմբռնումն ու բացահայտումն էր, որը մի նոր, ավելի բարձր մակարդակի վրա է դնում գրականության երևույթների քննությունը՝ իբրև գիտական հետազոտության առարկա: Նա համոզված էր, որ «Գտնել գրողի մտադրույթը գեղարվեստական երկում, միասնական ելակետի ենթարկել երկի բազմանշանակ պատկերների միացնող օղակները, դիտել այդ ամենը բովանդակության ու ձևի միասնության մեջ՝ այս է գրականագիտության կոմպլեքսային հետազոտության ուղին և դա է, որ գրականագիտությունը բարձրացնում է փիլիսոփայական համադրություն»⁴: Շատ տրամաբանական էր Սարինյանի հարցադրումը՝ եթե կա պատմության փիլիսոփայություն, արվեստի, կրոնի, իրավունքի փիլիսոփայություն, ինչո՞ւ չի կարող լինել գրականության փիլիսոփայություն, որի իրավունքների հաստատմանը նա նվիրել էր վերջին տարիների իր հետազոտական ջանքերը:

Ասվածից այլևս պարզ պետք է լինի, որ նման մտածողության տեր հետազոտողը ոչ միայն արժևորելու էր **գաղափարի** (ըստ նրա, ավելի լայն առումով՝ **գաղափարաբանության**) առկայությունը գրականության և արվեստի, ազգային ու հասարակական մտքի տիրույթներում, **ստեղծագործական մեթոդի** անհրաժեշտությունը, առանց որի «չի կարող գիտություն լինել», այլև մշտապես գտնվելու էր «մտավորականության **ազգայամբնական թևի** դիրքերում»⁵:

Ս. Սարինյանի համար սկզբունքային նշանակություն ուներ այն հարցադրումը, որ «**Առանց գրական ուղղությունների, գեղարվեստական մեթոդների տարրորոշման չի կարող լինել գրականության գիտական պատմություն**, առանց գեղարվեստական մեթոդի հստակ իմացության չի կարելի դատել գրողի գեղագիտական իդեալի, գեղարվեստական երկի տիպաբանական առանձնահատկությունների մասին»⁶:

Հենց այդ դիրքերից էլ 50-ական թվականների կեսերից գրականագետը ձեռնամուխ եղավ հայկական ժամանակագրի գիտական համակողմանի քննությանը, որը դարձավ նրա ստեղծագործական վաստակի անկյունաքարային երևույթներից մեկը: Խնդիրը կարևորվում էր նրանով, որ թեև անցյալ դարի կեսերին, մասնավորապես, գրականագետներ Մ. Մկրյանի, Էդ. Ջրբաշյանի ուսումնասիրություններում, արդեն իսկ առաջընթաց քայլեր էին կատարվել հայկական ժամանակագրի սահմանների նեղացման միտումները հաղթահարելու, այն ամբողջ ծավալով ու գրական-պատմական նշանակությամբ ընկալելու, ժամանակագրի **պատմականության, նախորդ գեղարվեստական մեթոդների հետ նրա հարաբերակցության հարցի գիտական լուսաբանման**

2 Այստեղ և հետագա շարադրանքում հեղինակից մեջբերումներում մեր ընդգծումները տրվում են շղատառով:

3 Տե՛ս Ս. Սարինյան, Ետադարձ մտորումներ, «Հայոց գրականության երկու դարը», գիրք չորրորդ, Եր., «Տիգրան Մեծ», 2004, էջ 543-544:

4 Ս. Սարինյան, Գեղարվեստական գրականության պատմականությունը, Եր., «Սով. գրող», 1979, էջ 20-21:

5 Ս. Սարինյան, Հայոց գրականության երկու դարը, գիրք չորրորդ, էջ 543:

6 Ս. Սարինյան, Հայկական ժամանակագր, Հայկ. ՍՄԻ ԳԱ հրատ., Եր., 1966, էջ 57:

ուղղությամբ, այնուամենայնիվ, **«Եվ գիտական, և՛ իրավական տեսակետից դեռ պեք է շահել հայկական ռոմանտիզմի դասը»**,– գրում է Ս. Սարինյանը,– մենք դեռ չենք հաղթահարել ռոմանտիզմի մասին վաղեմի նախապաշարմունքը, **մեր ռոմանտիզմը գրականության պատմության մեջ դեռ չի վավերացրել իր իսկական տեղը»**⁷ և արդյունքում՝ **«պատմական համադրության մեջ նրա տեղի որոշումը, վերջին հաշվով, մնում էր չքացահայրված»**:⁸

Ս. Սարինյանը տեսական իր ընդհանրացումներում մեծ տեղ էր հատկացնում գեղարվեստական մեթոդի **պատմականության**, ինչպես նաև մեթոդների տրամաբանական հաջորդականության, **պատմական փոխկապվածության** հարցերին: Նա ելնում էր տեսական այն դրույթից, որ **«Պատմականության խորհորդը** ոչ թե այս կամ այն մասնակի փաստի գոյության հաստատումն է, այլ գլխավոր օրինաչափության կռահումը՝ գոյաբանական բոլոր նախադրյալների պատճառակցությամբ»: Մասնավորապես, ռոմանտիզմի ուղղության առաջացման պատմական հիմքերն ուսումնասիրելիս, նա ընդգծում է, որ դա անմիջականորեն կապված էր նախորդ շրջանի լուսավորիչների երազած «բանականության թագավորության» գեղեցիկ պատրանքների փլուզման, մարդկանց հուսախաբության հետ. **«Ընդհանուր հիասթափությունը, կատարված դեպքերի պատմական հեռանկարները չըմբռնելը, դժգոհությունը նոր կարգերից առաջ բերեց մի հախտո՞ն ռեակցիա XYIII դարի գաղափարների հանդեպ և այդ ռեակցիան էր բովանդակությունն այն նոր շարժման, որ կոչվեց ռոմանտիզմ»**⁹, գրում է նա: Ընդ որում, նոր մեթոդի կայացումը ևս բնորոշվեց որոշակի պատմական անցումային փոփոխությունով՝ **Ֆեոդալական արիստոկրատիայի և մանր բուրժուազիայի՝ կորած անցյալի էլեգիան խորհրդանշող ռոմանտիկական ռեակցիայից մինչև առաջադիմական ռոմանտիզմ, որն իր զարգացման ընթացքում ձգտում էր «կամրջել երկու դարերը, վերականգնել կապը XYIII դարի գաղափարների հետ, որ խզել էր առաջին ռոմանտիկական ռեակցիան հեղափոխությունից անմիջապես հետո և վերախմաստավորել այդ գաղափարները պատմական նոր հանգամանքներում»**¹⁰: Այդպիսով, Սարինյանը **«դիալեկտիկական փոխանցման տրամագծի վրա»** էր դիտում առաջավոր ռոմանտիզմը՝ գրական նախորդ դպրոցների (վերածնության ռեալիզմ, կլասիցիզմ, լուսավորական ռեալիզմ, սենտիմենտալիզմ ևն) համեմատությամբ՝ հաստատելով, որ այն «ինչ-ինչ զիջումներով հանդերձ, սինթեզում է գեղարվեստական նախորդ մեթոդները և մի շարք գծերով խորացնում իրականության գեղարվեստական ընկալումները»¹¹: Ուշագրավ է նաև աշխատության «վերջաբան»-ում **մեթոդների սահուն անցումային փուլերի մասին** դատողությունը՝ կլասիցիզմից ռոմանտիզմ, ռոմանտիզմից ռեալիզմ՝ «դասական ռոմանտիզմի» կողքին տեղ տալով նաև «ուշացած ռոմանտիզմ» (Մուրացան), «հոգեբանական ռոմանտիզմ», նեոռոմանտիզմ կամ ռոմանտիզմի և ռեալիզմի «սինթեզ» հասկացություններին՝

7 Նույն տեղում, էջ 56:

8 Նույն տեղում, էջ 14:

9 Նույն տեղում, էջ 63:

10 Նույն տեղում, էջ 7:

11 Նույն տեղում, էջ 10-11:

12 Նույն տեղում, էջ 12:

այդ մեթոդների «բաժանման» սահմանագծում (XIX դարի 80-ական թթ.)¹³:

Մեթոդի պատմականության սկզբունքը, բնականաբար, պայմանավորում էր նաև գրականության պատմությունն ըստ դպրոցների ուսումնասիրելու գիտական համոզմունքը: Այս հարցում Սարինյանն անվերապահորեն հենվում էր Արսեն Տերտերյանի՝ «Համառոտ դասընթաց հայոց նոր գրականության» պրակում արտահայտած այն տեսակետի վրա, ըստ որի **«Մեր գեղեցիկ գրականությունը պետք է ուսումնասիրենք շկոյաներով**: Դա կարևոր է նախ՝ նյութի համակարգության և երկրորդ՝ գրական խնդիրների մասին հատուկ գաղափար տալու և կրկնողություններից խուսափելու համար»¹⁴:

Նկատելով, որ մինչև այժմ էլ կան դեռևս «վիճելի դրույթներ» և ըմբռնումներ ժամանակակից մեթոդի «մի շարք առանցքային հարցերի գիտական լուսաբանության» վերաբերյալ (հատկապես կոնկրետ-պատմականության և տիպաբանական սկզբունքների մասին), Սարինյանն անդրադառնում է նաև «ռոմանտիկայի և ռոմանտիզմի նույնացման» մերժելի միտումին, որը, նրա կարծիքով, «տեսական երերուն հիմքի վրա է դնում ռոմանտիզմի պատմականությունը և փաստորեն վերջինը զրկում է ինքնուրույն գոյությունից՝ տարրալուծելով այն ռեալիզմի մեջ»¹⁵: Ընդ որում, գրականագետի գիտական ազնվության և սկզբունքայնության մասին է վկայում այն փաստը, որ նա չէր խուսափում նշել նաև որոշ հարցերի լուսաբանման մեջ ունեցած իր վրիպումներն ու բացթողումները: Այդպես, վերոհիշյալ խնդիրը քննելիս, նա հարկ է համարում խոստովանել, որ ինքը ևս մի ժամանակ՝ 1955 թ. լույս տեսած «Քննադատական ռեալիզմի սկզբնավորումը հայ գրականության մեջ» գրքում, «XIX դարի գրական շարժումը» տեղադրել է ռեալիզմ-ռոմանտիզմ զուգահեռ սխեմայում, (...) «վերջին հաշվով, գրականության առանցքագիծը» ենթարկելով «ռեալիզմի տրամաբանությանը»: Դա նա բացատրում է ժամանակի գործոնով՝ «ժամանակներն էին այդպես, - գրում է Սարինյանը, - ռոմանտիզմը չէր հնչում, անցյալի արվեստի գնահատման միակ չափանիշը ռեալիզմն էր և սա պարտադրում էր արհեստականորեն ռեալիստական ուղղության տակ առնել բոլոր այն գրողներին, որոնց ստեղծագործությունը գեղարվեստական ու ճանաչողական խոշոր արժեքներ էր պարունակում»: Սակայն անցել էր գրեթե մեկ տասնամյակ, խորհրդային գրականագիտությունը տեսական նոր մակարդակների էր հասել, ուրեմն և հարկ էր «վերանայել անցյալի որոշ դրույթներ և գիտական նոր մեկնաբանություն տալ գրականության պատմության հանգուցային հարցերին»¹⁶:

Արժանին մատուցելով Ստ. Պալասանյանի «Պատմություն հայոց գրականության» աշխատությանը, որտեղ «առաջին անգամ, մեր գրականագիտության մեջ տրվում է ռոմանտիզմի ամենից ավելի ընդարձակ և գիտականորեն ըմբռնված լուսաբանությունը», Ս. Սարինյանը փաստորեն գիտական շրջանառության մեջ է դնում նաև Մանուկ Աբեղյանի «Գրական դպրոցներ» ուսումնասիրությունը: «Քիչ է հայտնի Աբեղյանի ուսումնասիրությունը, - գրում է նա, - այն համարյա դուրս է գրականագիտության տեսադաշտից, և, այսպես

13 Տե՛ս նույն տեղում, էջ 523:

14 Ա. Տերտերյան, Համառոտ դասընթաց հայոց նոր գրականության, Եր., 1922, էջ 4:

15 Ս. Սարինյան, Հայկական ռոմանտիզմ, էջ 57:

16 Նույն տեղում, էջ 62:

ասած, չի վավերացվել իր նշանակությամբ, բայց մենք պնդում ենք, որ իր բնույթով դա նոր երևույթ էր հայ գրականագիտական մտքի պատմության մեջ»: Ընդ որում, ըստ Սարինյանի՝ այդ աշխատության նշանակությունը ոչ միայն այն էր, որ տեսական հանրագումարի էր բերում նոր դարերի եվրոպական գրականության զարգացման օրինաչափություններն ու դպրոցները, այլև այն, որ «նրա հեղինակը փորձում է շարադրանքի ընդհանուր տրամաբանությանը համատեղել նաև հայ նոր գրականության զարգացման ուղիները ըստ դպրոցների՝ սկսած XYII դարից մինչև XIX դարի վերջը»¹⁷:

Այս խնդիրը չափազանց կարևոր էր ընդհանրապես հայ գրական-գրականագիտական մտքի կողմնորոշումների ճշգրտման տեսակետից: Վկայակոչելով Մ.Աբեղյանին՝ Սարինյանը ևս պաշտպանում էր այն տեսակետը, ըստ որի հայկական գրականագիտությունը գրական դպրոցների և գեղարվեստական մեթոդների տարբերակման, պարբերացման ու հիմնավորման հարցերում հետևել է եվրոպական, մասնավորապես, ֆրանսիական տեսական մտքին: «Աբեղյանը հետևողականորեն անց է կացնում այն տեսակետը, թե հայ գրականության զարգացումը ընթացել է նույն ուղեգծերով, ինչ եվրոպական գրականությունը», գրում է նա, մեջբերելով նաև Աբեղյանի՝ «Նորդար»-ի 1896 թ., թիվ 92-ում «Գրական դպրոցներ» հրատարակման այն միտքը, թե «ամբողջ Ասիայում միակն է հայ ազգը, որը հենց միջնադարի սկզբից հաղորդակից է եղել եվրոպական մտքին»¹⁸:

Հարցը 1950-1960-ական թվականներին քննության է դրվել նաև մեկ այլ, ավելի լայն՝ Արևմուտք-Արևելք համատեքստում: Ս. Սարինյանն այդ մասին հիշատակում է, մասնավորապես, Պարույր Սևակի հետ ունեցած իր զրույց-բանավեճերից մեկում: Պ. Սևակի այն մտքին, թե «Արևելքը գուցե և ինչ-որ երանգ տվել է մեր մշակույթին, բայց և զգալի չափով հասարակացրել է այն, (...) սա կորուստ է...», նա հակադարձում է՝ «... **ճշգրտում է պահանջում հարցի դրվածքն ընդհանրապես**: Ես այն կարծիքն եմ հայտնում, որ այնքան էլ ճիշտ չէ հայ մշակույթի պատմությունը ենթարկել երկու քաղաքակրթությունների հաջորդափոխությանը, քանի որ նման ընդհատում ըստ էության տեղի չի ունեցել, և մենք մշտապես ունեցել ենք արևմտյան կողմնորոշում: Դրա ապացույցը մեր գրականության զարգացման ընթացքն է, որ ըստ դպրոցների հետևել է եվրոպական գրականության զարգացման օրինաչափություններին՝ կլասիցիզմ, ռոմանտիզմ, ռեալիզմ, սիմվոլիզմ՝ մի օրինաչափություն, որ բնորոշ չի եղել արևելքի գրականություններին: Այս իմաստով մենք հետևել ենք եվրոպական ստանդարտին, և մի որոշ պատմական անհամաչափությամբ հանդերձ, մեր զարգացումը, ինչպես ասում են, եղել է նորմալ»¹⁹: Տասնամյակներ անց գրականագետն այս տեսակետը կրկնում է համաշխարհային գրականագիտական մտքի հետազոտման հիման վրա, սպառնիչ ձևակերպմամբ՝ «**մեր գրական-գեղարվեստական ազգային ոճը ձևավորվել է եվրոպական գրականության համարնագրում**»²⁰:

17 Նույն տեղում, էջ 48:

18 Նույն տեղում, էջ 49:

19 Ս. Սարինյան, Պարույր Սևակը գուգահեռի վրա, «Հայոց գրականության երկու դարը», գիրք երկրորդ, Եր., «Սով. գրող», 1989, էջ 79:

20 Ս. Սարինյան, Ներածություն, «Հայոց գրականության պատմություն», հատ. 3, Նոր շրջան, Եր., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատ., 2015, էջ 17:

Այս տեսական հիմնադրույթների տեսանկյունից էլ Սարինյանը որոշակի քննության է առնում հայկական ռոմանտիզմի ծագումն ու զարգացման փուլերը, Աբովյանի, Ալիշանի, Պատկանյանի, Դուրյանի, Բաֆֆու ստեղծագործությունը:

Հատկանշական է Ս. Սարինյանի սկզբունքային, գիտական մոտեցումը գրականության վերլուծության սոցիոլոգիական մեթոդի էության և նշանակության գնահատության հարցում: Անցյալ դարի երկրորդ կեսին այս հարցի կարևորությունը պայմանավորված էր նրանով, որ նշված մեթոդը զգալիորեն վարկաբեկվել էր խորհրդային առաջին տասնամյակներին լայն տարածում ստացած գոեհիկ սոցիոլոգիզմի պատճառով: «Գոեհիկ-սոցիոլոգիզմի մեթոդաբանական սահմանափակությունն առավել ցայտուն դրսևորվեց «Հայ նոր գրականության պատմության» երկրորդ հատորում (1933), որը լույս տեսավ Դ. Միմոնյանի, Հ. Գյուլիքեկյանի և Գ. Վանանդեցու խմբագրությամբ, - գրում է Ս. Սարինյանը: (...) Իրականում դա ոչ թե գրականության պատմություն էր՝ գեղարվեստական զարգացման օրինաչափությունների, գրական դպրոցների պատմական ու տիպաբանական հետազոտությունների հիմքի վրա, այլ մի տեսակ հասարակական հոսանքների սխեմա՝ վերջինիս վրա գրողների ու գրական երևույթների մեխանիկական հարմարեցմանը»²¹: Չնայած ԽՄԿԿ 20-րդ համագումարից հետո այն հիմնականում հաղթահարվել էր և գրականագիտությունը ձեռքբազատվել էր որոշակի սխեմատիզմից, սակայն Սարինյանը նշում է, որ հետագա մի քանի տասնամյակներին «գրականագիտական միտքը, այնուամենայնիվ, որոշ նախապաշարմունք պահպանում էր սոցիոլոգիական մեթոդի հանդեպ: Գոեհիկ սոցիոլոգիզմի ծայրահեղությունները, պարզապես, ստեղծել էին հոգեբանական օտարում սոցիոլոգիա հասկացությունից»: Արժանին մատուցելով սոցիոլոգիական մեթոդը «գեղարվեստական վերլուծություն» կամ «էսթետիկական քննադատություն» հասկացություններով փոխարինելու մի շարք գրականագետների միտումին, քանզի նրանք (Ս.Աղաբաբյան, Լ.Հախվերդյան, Ս.Արզումանյան և ուրիշներ) այդպիսով «հասնում են գեղարվեստական երկի պոետիկական համակարգի, գրողի անհատականության և ստեղծագործական հոգեբանության խորակրկիտ վերլուծության», Սարինյանը, այնուամենայնիվ, պաշտպանում է նաև «գրական երևույթների պատմա-սոցիոլոգիական նստվածքները» պեղելու և գնահատելու սոցիոլոգիական մեթոդի կարևորությունը²²:

Սերգեյ Սարինյանի ներդրումը մեծ է նաև հայ գրականության, մասնավորապես նոր շրջանի հայոց գրականության²³ **գիտական պարբերացման** խնդրում: «Հայոց գրականության պատմություն» վեցհատորյակի նոր շրջանն ընդգրկող երրորդ հատորի իր հեղինակած «Ներածության» մեջ, վկայակոչելով անցյալի մի շարք գրականության պատմաբանների (Ս. Սոմայան, Կ. Նեյման, Ստ. Նազարյան, Հ. Գաթրըճյան, Ստ. Պալասանյան, Գ. Զարբհանայան, Ե. Դուրյան, Ա. Զամինյան, Լեո, Վրթ. Փափազյան, Հ. Օշական և ուրիշներ), գրականագետը հավաստում է, թե «Հայոց գրականության դասական պատմա-

21 Ս. Սարինյան, Հայ գրականագիտությունը հիսուն տարում (պատմաքննական ուրվագիծ), «Քննադատությունը և գեղարվեստական զարգացումը», Եր., Հայաստան, 1973, էջ 311:

22 Ս. Սարինյան, Քննադատությունը և գեղարվեստական զարգացումը, Եր., Հայաստան, 1973, էջ 355:

23 Հատկանշական է, որ Ս.Սարինյանը, ճիշտ էր համարում ոչ թե «հայ գրականություն», այլ «հայոց գրականություն» ձևակերպումը:

գրության մեջ հայ նոր գրականության սկզբնավորման հարցի դրվածքը չի վիճարկվել այլազան կարծիքներով», այսինքն՝ այն գրեթե անվերապահորեն վերագրվել է «17-18-րդ դարերի սահմանագծին»: «Իսկ ահա անցյալ դարի 20-ական թվականներին, - շարունակում է Սարինյանը, - վավերացվեց և դպրոցական ու բուհական դասընթացներում գրանցվեց մի տեսակետ, ըստ որի՝ նոր գրականությունն սկզբնավորվել է 19-րդ դարասկզբին, և հիմնադիրը Խաչատուր Աբովյանն է: Թե ինչպես, ով և ինչ ձևով կատարեց այդ փոխակերպումը, դժվար է ասել, սակայն կատարվել էր վրիպումը, և արդեն 1934-ին Թադևոս Ավդալբեկյանն իր տարակուսանքն է արտահայտում այս «համատարած մոլար»²⁴ կարծիքի հանդեպ: Գրականագետը նշում է, որ այնուհետև՝ անցյալ դարի 60-ական թվականներին, հայոց նոր գրականության պատմության հինգհատորյակի ստեղծման առիթով, պարբերացման խնդիրը դրվել է Մ. Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիտական խորհրդի քննությանը: Արդյունքում վավերացվել է մի որոշ տեղաշարժ՝ նոր շրջանի սկիզբը սահմանելով 18-րդ դարի կեսը՝ 1750 թվականը, սակայն առկախ են մնացել «մի շարք գրական-պատմական իրողություններ, որոնք անհամաչափություն էին ստեղծում դարաշրջանի գրական-գեղարվեստական տեսությունը գնահատելու հարցում»: Այդ ամենից ելնելով Ս. Սարինյանը կարծում է, որ «ժամանակն է վերանայելու հարցի դրվածքը և առաջադրելու գիտականորեն հիմնավորված սահմանում, ավելի ստույգ՝ վերականգնելու ճշմարտությունը՝ ըստ գրականության դասական պատմագրության»: Եվ նա այդ խնդիրը լուծում է՝ հանգամանորեն անդրադառնալով, մասնավորապես, «երկու ականավոր բանագետների՝ Լեոյի և Մանուկ Աբեղյանի» աշխատություններին: Ընդ որում, եթե Լեոն ընդգծում էր նաև հարցի «պատմահասարակական կողմը, պատմական ֆորմացիաների անցման իրողությունը», Մ. Աբեղյանը երևույթը դիտում էր «պատմահասարակական և կրթալուսավորական նախապայմանների համապարփակ քննության տեսադաշտի վրա», սակայն, ըստ էության, երկուսն էլ հայոց նոր շրջանի գրականության սկզբնավորումը հատկացնում էին 17-րդ դարին²⁵: Այդպիսով, նկատի ունենալով նաև Հակոբ Օշականի «Համապատկեր արևմտահայ գրականության» աշխատությունը և հայոց նոր գրականության պատմության հինգհատորյակը», Ս. Սարինյանը եզրակացնում է, որ այլևս **«գիտականորեն հիմնավորված կարելի է համարել հայոց նոր շրջանի գրականության պարբերացման ստույգ պարբերակը»**: 16-րդ դարն ավարտում է հայոց միջնադարը՝ գրականությունը եզրափակելով Նաղաշ Հովնաթանի տաղերգությամբ: Նոր շրջանը սկզբնավորվում է 17-րդ դարով՝ նշանավորելով գրականության պատմության մի ամբողջական էտապ՝ կազմավորման ու ձևավորման իր առանձնահատուկ գծերով, որ կարելի է անվանել «գրականության նորոգությունը 17-18-րդ դարերում մինչև 19-րդ դարի 20-ական թվականները»²⁶:

Հայ ժողովրդի պատմության ժամանակակից՝ նորագույն շրջանը, որ բնորոշվում էր Արցախյան ազգային-ազատագրական շարժման, ազգային միասնության ամրապնդման, հայոց անկախ պետականության հաստատման

24 Ս. Սարինյան, Ներածություն, «Հայոց գրականության պատմություն», հատ. 3, Նոր շրջան, էջ 5:

25 Նույն տեղում, էջ 6:

26 Նույն տեղում, էջ 17:

հիմնարար իրադարձություններով, առանձնապես հրատապ դարձրեց նաև գրականության մեջ գաղափարի, իդեալի անհրաժեշտության, ավելի լայն առունով՝ ազգային գաղափարաբանության գիտականորեն սահմանման խնդիրը, որը, ինչպես հայտնի է, առիթ տվեց տարատեսակ մեկնաբանությունների: Պատահական չէ, որ հենց այդ շրջանում հրապարակ եկավ Սերգեյ Սարինյանի «Հայ գաղափարաբանություն» աշխատությունը²⁷: Գրականագետը խոստովանում էր, որ այդ հետազոտությունը **«հանկարծակի մրահոսցման արդյունք չէ: Հայ գաղափարաբանությունը մշտապես եղել է գրականության պայմաբանի իմ գիպահեղազուգական մրածոմների առարկան»**, այդուհանդերձ, ծանոթ լինելով մտավորական (նաև պաշտոնական) շրջանակներում շրջանառվող կարծիքներին ու տեսակետներին, ավելացնում էր, թե հավակնություն չունի «անթերի կամ անվիճելի ներկայանալու», սակայն պատրաստ է «ընդունելու բանավեճի ամեն մի հրավեր»²⁸: Ս. Սարինյանը սկզբունքային նշանակություն էր տալիս այդ աշխատությանը, քանի որ այն ընդգրկում էր պատմական մեծ ժամանակաշրջան՝ «XVIII դարասկզբից մինչև 1997 թ. դեկտեմբերը», բացի այդ՝ նոր էին «թե՛ն առարկան, թե՛ պարբերացումը և թե՛ գաղափարների համակարգը»²⁹:

Նախ և առաջ գրականագետը սահմանում է, որ հակառակ մի որոշակի տեսակետի՝ «Ազգային գաղափարաբանությունը **իրական** հասկացություն է և **գիպականորեն** միանգամայն ճանաչելի»³⁰: Այն հարաբերական է ազգային ոգուն, ըստ էության ոգու արտածումն է գիտակցության մեջ: Ավելի լայն իմաստով՝ «...ազգային գաղափարաբանությունը տվյալ ազգի պատմության փիլիսոփայությունն է, ազգի մտավոր գործունեության ամբողջ փորձի տեսական համադրությունը՝ գիտական, գեղարվեստական, բանասիրական, կրոնական և այլն»³¹: Սակայն ազգային գաղափարաբանության՝ իբրև գիտական հասկացության, բովանդակությունը խարսխվում է որոշակի պատմական շրջանի: Ահա թե ինչու, թեև Հայկի և Բելի առասպելի առնչությամբ, Սարինյանը խոսում է «ազգային գաղափարաբանության **նախապայմանության**» մասին, բայց նաև որոշակիորեն ընդգծում, որ **«առասպելին վերագրել ազգային ազարագրական գաղափարաբանություն՝ պարզապես հակագիպական է»**, քանզի՝ «Գաղափար հասկացությունն իբրև հասարակական գիտակցության վերացարկում, անհամատեղելի է դիցաբանական մտածողության հետ»: Նույն կերպ՝ **«ձիշտ չէ միջնադարյան հայոց աշխարհայացքին վերագրել ազգային կամ հայկական գաղափարաբանություն՝ որպես վերջավորված գիպակցական պայմանփիլիսոփայություն»**, քանի որ այդ շրջանում հայոց «աշխարհայեցողության կառույցը բնախոսական էր, միացնող գաղափարը քրիստոնեությունն էր, արարչության աստվածաբանական սկիզբը: Ելակետը նարդկությունն էր՝ որպես տիեզերական միավոր, բայց ոչ ազգությունը՝ որպես հասարակության ընդհանրություն»: Պատմաքննական այս հիմքի վրա միանգամայն տրամաբանական է հնչում գրականագետի եզրահանգումը, որ «սկզբնավորվելով 17–18–րդ դարերի սահմանագծում, հայ

27 Ս. Սարինյան, Հայ գաղափարաբանություն (պատմաքննական տեսություն), Եր., «Ջանգակ-97», 1998:
 28 Նույն տեղում, էջ 306:
 29 Նույն տեղում, էջ 2:
 30 Նույն տեղում, էջ 3:
 31 Նույն տեղում, էջ 4:

գաղափարաբանությունն անցել է շուրջ երեք հարյուրամյա պատմություն, առաջադրելով ազգի քաղաքական, սոցիալական, մշակութային զարգացումներն ուղենշող տեսություններ, որոնք համակարգում են հայոց պատմության փիլիսոփայությունը»³²: Եվ ապա՝ «...կա միացնող մի ոգի, որ կարգավորել է գիտության բոլոր (...) ձևերի աշխարհայացքային հղումները: Դա ժամանակի առաջադրած գաղափարն է, կյանքի փիլիսոփայությունը: Ահա **հայրման այս կերպում է հայ միտքն արտածել ազգային գաղափարաբանություն կոչված երևույթը**՝ պատասխան տալու ազգի գոյության կենսական հարցերին, թե ով է ինքը, որտեղից է գալիս և ուր է գնում»³³:

Սարինյանի գրիչը հրապարակախոսական կրթոտություն է ձեռք բերում, երբ անդրադառնում է Ղարաբաղյան շարժման, Հայաստանում ազգային պետականության հաստատման կոնցեպտուալ հարցերին, Լ. Տեր-Պետրոսյանի, Լ. Խուրշուդյանի, Զ. Բալայանի և ուրիշների բանավիճային տեսակետների քննության արդյունքում եզրակացնելով, թե «Գաղափարախոսությունն անջատել պատմությունից՝ միևնույն է թե հասկացությունը գրկել փիլիսոփայությունից և հումանիտար ազգային սկզբունքը գոհաբերել քաղաքական պրագմատիզմին»: Նա համոզված էր, որ «...պետության կայացման համար **անհրաժեշտ է միավորող գաղափարախոսություն. ավելի կոնկրետ՝ ազգային գաղափարախոսություն...**»³⁴

Ս. Սարինյանը «գիտական քննության» արժանի է համարում այն խնդիրը, «թե **ինչպիսի աստիճաններ է անցել հայոց քաղաքական գիտակցությունը և թե ինչքանով է այդ փորձը հաղորդելի արդի մեր պետականության ձևավորմանը**»³⁵: Այս առումով բանավիճելով այն տեսակետների դեմ (Կ.Սարգսյան, Վ. Դավթյան), թե մենք չենք ունեցել ազգային պետական գիտակցություն, թե «մեր պատմության խորհրդի հորինված անքննելիությունը սերտորեն կապված է պատմության ընթացքը տիրապետելու ներքին անկարողության և կոլեկտիվ անպատասխանատվության հետ», որի պատճառով էլ «մեր պատմությունը կատարելապես գուրկ է եղել իրատեսական ուղեցույցից և մշտապես դեգերել է մոլորությունների ու տարերայնության ծանծաղուտներում», նա գրում է, թե դրանք «ոչ թե գիտական, այլ տպավորապատական» ընկալումների արդյունք են: Ըստ նրա՝ ընդհակառակը. «**Մենք ասքրել ենք մեր պատմությունը և գիտակցել ենք մեր պատմությունը**: Մենք պատմություն ենք կառուցել և մեր ժողովրդի պատմությունը բովանդակավորել ենք ֆիզիկական ու հոգևոր ստեղծումներով. ստեղծումներ, որ կարող է ունենալ միայն կենսունակ ազգը, ֆիզիկապես ու հոգեպես կայուն ազգը»: Ինչ վերաբերում է «ողբի գրականությանը», ինչին ակնարկում էին ընդդիմախոս հեղինակները, պնդելով, թե «ինչ-որ «հայկական տոլստոյականություն» ընկճել է մեր ոգին, մեր հոգեբանության վրա դրոշմել վախի, անվստահության, վիատության, ողբի ու լավկանության հավիտենական անեծքը», ապա Սարինյանը տեղին է համարում հիշեցնել, որ «**ողբերգությունը որպես ոգու սուբստանց, յուրահայրուկ է միայն ինքնեկեկուսալ բարձր**

32 Նույն տեղում, էջ 5:

33 Նույն տեղում, էջ 306:

34 Նույն տեղում, էջ 276:

35 Նույն տեղում, էջ 279:

զարգացում ունեցող ժողովրդի գիտակցությանը, բայց ոչ երբեք խաջնարած ցեղախմբի հովվերգական աշխարհագրացողությանը: Ուստի Խորենացու, Նարեկացու, Աբովյանի, Չարենցի ողբը ոչ թե մեղկության ու ոչնչության ճիգեր են, այլ ազգային ոգու ձգտումը կատարելության: Եվ այդ ձգտումը, **մաքսուման ու լինելության ոգու հարստը շարժումը արտացոլված է մեր ազգային էպոս «Մասնա ծոերում», որը մեր պարմության փիլիսոփայության ավերարանն է**³⁶ »:

Նորագույն ժամանակների մարտահրավերներին դիմակայելու ունակության ամրապնդման տեսակետից՝ շատ կարևոր է Ս. Սարինյանի այն հաստատումը, թե «Հայոց ազատագրական շարժումը և անկախ պետականության ստեղծումը միաժամանակ նշանավորեցին մի ուրույն հոգևոր հեղափոխություն, որի բովանդակությունը կարելի է անվանել **ազգային միասնության գիտակցում**»: Այս տեսակետից նա առաջնային նշանակության խնդիրներից էր համարում «հայրենիք-սփյուռք հարաբերությունների ըմբռնումը»: Մի խնդիր, որը դարձյալ առիթ էր տվել տարբեր անդրադարձումների՝ մասնավորապես, հոլովվելով «**Մի ազգ- մի եկեղեցի – մի մշակույթ**» դրույթի շրջանակներում, որը, սակայն, ըստ գրականագետի, «բնավ էլ առանց անհայտի պարզ հավասարում չէ» և բնորոշվում է ներքին բարդությամբ³⁷: Այնուհետև բանավիճելով Ալ. Կոստանյանի, Զ. Գազանձյանի, Վ. Օշականի, Գր. Պըլտյանի «**մի ազգ. երկու գրականություն**» մոտեցման հետ, ըստ որի՝ «Սփյուռքի և Հայրենիքի ընդհանրությունը կարող է կայանալ Արևմուտքի մեջ», «Հայրենիքը և Սփյուռքը ուրույն մշակութային կառույցներ են, որոնց ինքնությունը ընդունելի է միայն զուգահեռի վրա», «Հայրենիքը և Սփյուռքը ինքնորոշվում են որպես առանձին մոլորակներ՝ (...) ձև տալիս ազգային գոյության **«երկկեղրոն մոդելի»** և այլն, Ս. Սարինյանը շարադրում է իր հստակ համոզմունքները: Ընդունելով դարերի ընթացքում ժողովուրդների «էթնիկական տեղաշարժերի» իրողությունը՝ նա միաժամանակ շեշտում է, որ «անտեսել այդ տեղաշարժերի սոցիալ-պատմական բարդ պարտադրումները, և **քանը հանգեցնել արևմտականացման ոգու որոնումներին**, մոռանալով, որ (...) հայ ժողովուրդն այսօր գոյապահպանության ու ազգային կոնսոլիդացիայի առավել կենսական մաքառումներ ունի, քան «արևմտականանալու» պատրանքը, պարզապես հասարակամտություն է», իսկ ինչ վերաբերում է **«երկկեղրոնության» պետությանը**, որի այլաբանությունը ենթադրում է հայրենիքի հոգևոր ենթակայությունը Սփյուռքին, քանզի վերջինս արևմտականացման խորհրդանիշ է, ապա դա «հովվերգության ճյուղին պատկանող» մտավոր զբաղմունք է, որ **արժանի չէ քննարանության**»:

Ընդհանրացնելով խնդրի վերաբերյալ իր տեսակետը՝ գրականագետը եզրակացնում է. «**Սփյուռքը ռեալություն է և ռեալություն է թե քաղաքական և թե մշակութաբանական տեսակետից**: Այս իմաստով **Հայրենիք-Սփյուռք հարաբերությունը մեր ազգային կացության էական խնդիրներից մեկն է**: Բայց այդ հարաբերակցությունը ազգի գոյության հեռանկարի տեսակետից ենթակա է բացարձակ ձշմարտության օրենքին, որի հանդեպ **«սփյուռքացում» իբրև ազգային-քաղաքական ուղեգիծ միանգամայն անընդունելի**

36 Նույն տեղում, էջ 282-283:
37 Տե՛ս նույն տեղում, էջ 285-286:

է: Մեր ազգային գոյության ձգտումը միակենտրոնությունն է, հայության հավաքականությունը, Հայ դատը, հայրենիքի միավորումը և անկախ պետականությունը: **Միակենտրոնության առանցքը Հայաստանն է, որի հանդեպ Միջուրքը ենթակայական է՝ թե՛ մշակութաբանական և թե՛ ազգային-բաղաբանական անհրաժեշտությամբ»:**³⁸

Մի առիթով Սերգեյ Սարիսյանը գրել է. «... իմ ստեղծագործական լաբորատորիայում **ես երբեք չեմ անջատել գրականագիտությունը քննադատությունից.** չեմ անջատել ոչ թե տարերային ներհայեցողությամբ, այլ որ նրանց նույնականությունն ու մեթոդոլոգիական ընդհանրությունը ինձ համար ըմբռնելի է թե՛ տեսական դրվածքով և թե՛ հոգեբանորեն»³⁹:

Սկզբունքային նման կողմնորոշումը, ինչպես նաև մտածողության վերը նշված որակները հնարավորություն են տվել բազմափորձ գրականագետին՝ ձիշտ կողմնորոշվելու նաև ժամանակակից գրական ընթացքի բավիղներում: Մասնավորապես, վերջին տարիների իր հողվածներում ու հարցազրույցներում նկատելու և ահազանգելու գրական քննադատության «ակնհայտ ձգնաժամի»՝ համակարգի քայքայման, «շկոլայի» անհետացման, գիտական մակարդակի, «մտքի ռեժիմի» վերացման փաստերը, մտահոգվելու այն իրողությամբ, որ «այժմ մեթոդ կատեգորիան գրեթե չի գիտակցվում»: Ինչ վերաբերում է արդի գրականությանը, ապա Սարիսյանի հանդամամբ՝ «Գրականության ժամանակը բնավ ձգնաժամային չէ...», ստեղծվում են նոր արժեքներ՝ նոր մոտեցումներով ու ձևերով, տեղի է ունենում գրական սերունդների բնական հերթագայություն՝ ավանդների նորօրյա յուրացումներով, միայն թե՛ պետք է կարողանալ ձիշտ վերլուծել, գնահատել այդ ամենը, ընդ որում՝ առանց «զտելու գրական պրոցեսը», հաշվի առնելով գրական ընթացքի բոլոր նրբություններն ու բարդությունները⁴⁰:

Գրական-գիտական որոշ շրջանակներում Սերգեյ Սարիսյանի մտածողությունն ու ոճը երբեմն բարդ է համարվել: Սակայն, կարծում ենք, շատ ավելի ձգգրիտ էր Պարույր Սևակը, երբ «ի ծնե ակադեմիկոս-գրականագետի» (Հրանտ Մաթևոսյան) մտածողության եղանակը որակում էր՝ «ըստ հարկի **բարդ, բայց ոչ երբեք խրթին**», ընդգծելով նաև նրա հայացքի թափանցողությունն ու խորքը՝ «Ոմանք (ըստ ծանոթ առածի) ծառերի ետևում չեն տեսնում անտառը, իսկ Սարիսյանը գերազանց **անտառատես է**»⁴¹:

Ակնհայտ է, որ անհատականության նշված որակները ձեռք էին բերվել գրականագետի տասնամյակների հարուստ փորձով, հայ և համաշխարհային գրական-գիտական, իմաստասիրական մտքի լավագույն ավանդույթների խորքային յուրացմամբ, ինչը և նրա վաստակը բարձրացնում է դասակարանության աստիճանի:

Պետրոս Հ. Դեմիրձյան – հեղինակ է գրականագիտական 3 մե-
նագրության-«Ժամանակը և գրականության զարգացումը» (1986),

38 Նույն տեղում, էջ 292-293:

39 Տե՛ս Ս. Սարիսյան, Հայոց գրականության երկու դարը, գիրք առաջին, էջ 3:

40 Տե՛ս Ս. Սարիսյան, Հայոց գրականության երկու դարը, գիրք երրորդ, «Զանգակ-97», 2002, էջ 563, գիրք չորրորդ, էջ 37:

41 Պարույր Սևակ, Հայկական ռոմանտիզմը և իր մեկնաբանը, «Երկերի ժողովածու 6 հատորով», հատ. 5, էջ 312:

«Վարք Ինտրայի» (2003), «Տիրան Չրաքյան (Ինտրա). կյանքն ու գործը կամ «հեքիաթի» իրականությունը» (2016), մի շարք թարգմանական գրքերի, բազմաթիվ գրականագիտական և գրաքննադատական հոդվածների, որոնք տպագրվել են հայաստանյան և օտարերկրյա մամուլում:

ԼՐԱՏՈՒ

Summary

THE CLASSIC OF LITERARY CRITICISM

Sergey Sarinyan's memory

Petros A. Demirchyan

Key words – literary criticism, scientific character, historicity, system, rationalism, ideology, methodology, sociology, romanticism, literary school, literature history, literature theory.

The prominent literary critic, educator Sergey Sarinyan dedicated his long-term conscious life to the development of native literary criticism and to the development of literary criticism. His literary-scientific biography, covering more than six decades, went through the walls of the Institute of Literature after M. Abeghyan of the National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, from the post-graduate student (1949) to the Academician / 1996. The five-volume edition of «The Armenian New Literature History» (1962–1979), the two-volume edition of «The History of Armenian Criticism» (1985, 1998), were published by his active participation. He, by scientific sophistication and diligence specific to him, governed the third and fourth volumes covering the period of Armenian New Literature of the new six-volume edition of «The History of Armenian Literature» the first of which was published in 2015 by the «Gitutyun» Publishing of the RA National Academy of Sciences and the second one is almost ready for publication.

He managed to summarize his aesthetic-philosophical interpretations of the pages of two centuries Armenian Literature in the six volumes edition of his literary heritage devoted to literature history and theory, literary schools, literature methodology, and creation of classical writers' works /1988 – 2015/. Based on the peculiarities of the time, the scientific search of that generation pursued a revision of values that seemed to be steadfast before, which implies the examination of the scientific material not only from the historical, but also the contemporary aspects of literary criticism and criticism, methodological commonality .the basis of which is science.

Թ. (ԺԵ) ԴԱՐԻ, ԹԻՎ 3 (59), հուլիս-սեպտեմբեր, 2017

ՎԷՎ համահայկական հանդես

КЛАССИК ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ

Памяти Сергея Сариняна

Петрос А. Демирчян

Ключевые слова – литературоведение, научность, историчность, система, рационализм, идеология, метод, социология, романтизм, литературная школа, история литературы, теория литературы.

Видный литературовед, педагог, академик Сергей Саринян всю свою долгую сознательную жизнь посвятил развитию отечественного литературоведения и литературной критики. Охватывающая более чем шесть десятилетий его литературно-научная биография проходила в стенах Института литературы имени М. Абегамяна НАН РА: от аспиранта (1949) до академика (1996). При его активном участии были изданы пятитомник «История новой армянской литературы» (1962–1979), двухтомник «История армянской литературной критики» (1985, 1998). Он со свойственной ему научной пунктуальностью и энергией руководил созданием третьего и четвертого томов нового шеститомника «Истории армянской литературы», охватывающего период новой армянской литературы. Первый из томов вышел в свет в изд-ве «Гитутюн» НАН РА в 2015-ом году, а второй готов к изданию.

Свои эстетические и философские толкования страниц армянской литературы двух веков он успел издать в шести томах своего литературоведческого наследия, посвященного вопросам истории и теории литературы, литературных школ, методологии литературоведения, произведениям отдельных классиков армянской литературы (1988–2015). Исходя из особенностей указанного времени, научные искания этого поколения были направлены на «переоценку ценностей», что подразумевало изучение литературного процесса не только с исторической, но и современной точек зрения, иначе говоря, предполагало методологическую общность.